

Julian L i d e r

VYBRANÉ PROBLÉMY VOJENSKÉ POLITIKY

(pokračování)

VOJENSKÉ DOKTRÍNY

Vojenská doktrína je definována jako soustava názorů na válku a principů jejího vedení, vyjadřujících současné vojenské myšlení, přednášených na vojenských akademiích a poskytujících základ pro válečné plány.

V šedesátých a sedmdesátých letech došlo k rozšíření pojmu vojenské doktríny:

- **vojenská doktrína** musí zahrnovat vyhodnocení politické situace a politického vývoje,
- **vojenská doktrína** musí uvádět pravděpodobné protivníky a spojence, konflikty, které se mohou vyvinout ve válku (vátky) a okolnosti, za nichž může válka (vátky) vypuknout, pokračovat, eskalovat, deeskalovat a skončit,
- **vojenská doktrína** musí zahrnovat úlohu vojenské síly v míru, odstrašování proti jaderné válce a spektrum odstrašování musí být rozšířeno tak, aby zahrnovalo odstrašování od konvenčních i guerillových válek,
- **vojenská doktrína** musí věnovat pozornost úloze vojenské síly jako prostředku pro podporu zahraničněpolitických snah.

Rozlišuje se mezi dvěma druhy (nebo dvěma úrovněmi) vojenské doktríny odpovídajícími dvěma interpretacím strategie:

a) **Velká strategie** uplatňovaná na státní úrovni, na níž jsou všechny vojenské a nevojenské aktivity koordinovány s jedinou politickou doktrínou a se současnými politickými plány.

b) **Nižší úroveň**, na níž má každý druh ozbrojených sil svou vlastní vojenskou doktrínu, podle níž se řídí příprava a použití ozbrojených sil podléhajících jeho velení a která je tvořena základními principy a zásadami pro vedení konkrétní války (válek).

Oba druhy (nebo úrovně) strategie jsou někdy označovány jako strategická doktrína. Vojenská doktrína je ve své verzi orientována na vojenské síly a obvykle posuzována tak, že se zabývá dvěma základními předměty:

- prostředí, v němž musejí ozbrojené síly působit (tj. politickovojevodská situace včetně cílů proti sobě stojících stran),
- okolnosti a metody pro jejich použití.

Národní charakter vojenské doktríny je považován za přirozený důsledek jejich funkce jako nástroje pro uskutečňování státních cílů. Vojenské doktríny se od sebe liší takovou měrou, jakou se od sebe liší cíle a okolnosti jednotlivých států.

■ Proces zpracování doktríny

Mechanismus zpracování doktríny, který přímo ovlivňuje obsah vojenské doktríny, musí být brán v úvahu při hodnocení doktrín jednotlivých států a při jejich srovnávací analýze.

Nedostatek jasné formulovaného pojmu vojenské doktríny částečně souvisí se zvláštnostmi procesu utváření obranné politiky.

Dlouhodobé národní zájmy, předpokládané dlouhodobé problémy národní bezpečnosti a dlouhodobé úkoly vojenských sil vyjádřené ve všeobecné formě tvoří stabilní základ vojenské doktríny. Avšak hodnocení zájmů, problémů a účelů použití vojenské síly je nutno periodicky revidovat a upřesňovat, a to radikálně při příležitosti náhlých změn mezinárodní situace, avšak jinak běžně pravidelně jednou za rok (nebo v jiné lhůtě).

Čas od času vlády oznamují přehodnocení všeobecných zásad pro vojenskou politiku a zvláště posílání ozbrojených sil.

Tyto změny se uskutečňují na základě:

a) toho, jak politické vedení (např. rada národní bezpečnosti) chápe důležité změny v mezinárodní situaci, nové problémy národní bezpečnosti anebo nové podmínky pro řešení starých problémů,

b) toho, jak vojenské vedení přehodnocuje povahu vojenského ohrožení státu a závazky, které je nutno zachovat, realizovat nebo změnit,

c) radikálních změn ve vojenské technologii nebo v poměru sil, které vyžadují přehodnocení dosavadního stavu ozbrojených sil.

Takové zásady se však uvádějí ve všeobecné formě a nabývají konkrétnější tvářnosti pouze v procesu zpracování vojenského rozpočtu, který nutí politické a vojenské vedení ke včasnému přeformulování a příležitostně také k přehodnocení doktrinních postojů a stavu ozbrojených sil.

V důsledku toho může být vojenská doktrína formulována na základě určitých všeobecných zásad obranné politiky a konkrétnějších a podrobnějších rozhodnutí týkajících se stavu ozbrojených sil, uskutečňovaných na ročním základě.

Protože vojenská doktrína musí být zakotvena ve skutečné politické a vojenské situaci a musí se vztahovat k možnému nebo pravděpodobnému protivníkovi, hodnocení protivníka a jeho politiky i doktríny, pak musí být toto vše zahrnuto i do vojenské doktríny dotyčné země. Proto má vojenská doktrína obvykle kritický a polemický ráz, který je vyjádřen více méně přímo.

Periodické základní změny vojenské doktríny a zvláště úpravy prováděné na ročním základě v průběhu sestavování plánů, programů a rozpočtu nejsou ani zdaleka prostou interakcí vnějších okolností a vnitřních zřetelů posuzovaných vládou jako jediný racionální činitel. Každé přehodnocení vojenské doktríny ovlivňuje mnoho činitelů, z nichž nejdůležitější jsou rozpočtové zřetele a rychlost zbrojní výroby.

Z činitelů, které ovlivňují neustálé přehodnocování a příležitostné přeformulování doktrín, vedle nutnosti periodického přehodnocení politické a vojenské situace a vedle změn okamžitých zájmů a cílů národní bezpečnosti, byly analyzovány tyto činitele:

1. Stav zbrojní výroby a technologie.

2. Rozpočtové zřetele.

3. Rivalita mezi druhy ozbrojených sil, které se snaží zařadit pokud možno nejvíce ze svých vlastních doktrín do státní doktríny.

4. Vzájemné působení nátlakových skupin; zde jsou v ohnisku skupinové zájmy (různé obchodní organizace, odbory, profesní skupiny) nebo byrokratické organizace ve vládní struktuře s vlastními zájmy (včetně vojenského zřízení); častým tématem takových analýz je tzv. vojensko-průmyslový komplex.

5. Ideologie, historické tradice, zkušenosti z minulé války a v důsledku toho také apriorní představy a preference vedení.

6. Vojská doktrína protivníka.
7. Zvláštnosti rozhodovacího procesu, které jsou velmi závislé na sociálně-ekonomickém a politickém systému.

10. TEORIE VOJENSKÉ POLITIKY

■ Předmět

Tradičně byl výzkum vojenské aktivity v míru zaměřen na vypracování vojenské doktríny a způsobů přípravy ozbrojených sil pro použití za války.

Nyní se vojenská aktivita státu v míru stala složitou oblastí, protože:

- Zvětšuje se rozmanitost válek, v nichž mohou být použity různé druhy zbraní.
- Jednání o kontrole výzbroje se rovněž stalo důležitým předmětem.

Pojem "**vojenská politika**" nebo **obránná politika**" se nyní používá pro vyjádření této rozšiřující se oblasti výzkumu. Za vojenskou politiku se považuje vojenská aktivita státu, která zahrnuje jak formulaci vojenské doktríny, tak programů pro její zavedení.

Vojenská politika může být předmětem vědeckého výzkumu v dvojím smyslu:

● **Předně**, pojmy vojenské politiky a jejich základních částí - vojenské doktríny, stavu ozbrojených sil a všeobecněji koncepce přípravy pro použití vojenské síly - mohou být analyzovány, aby byly sestaveny dokonalejší definice a aby byly zjištěny zákonitosti v procesu vytváření vojenské politiky. Jsou sem zařazeny otázky důležité pro řešení praktických problémů, jakož i činitele ovlivňující vojenskou politiku.

● **Za druhé**, proces vyřešení teoretických základů vojenské politiky v daném státě (tj. vojenská doktrína) a jejich aplikace (utváření stavu ozbrojených sil) mohou rovněž být druhem vědecké činnosti. Činitelé rozhodující o vojenské politice musejí analyzovat rozsáhlou oblast politického a vojenského vývoje a na tomto základě vypracovat příslušné směrnice.

V nejširším slova smyslu teorie vojenské politiky zahrnuje:

1. Všeobecnou teorii vojenské politiky.
2. Teorii vojenské doktríny, spolu s pravidly procesu jejího vypracování.
3. Teorii stavu ozbrojených sil, včetně procesu jejich přípravy, s procesem získávání a nákupu zbraní.
4. Teorii stavu kontroly zbrojení a jednání o kontrole zbrojení.

Zdá se však být nemožné zařadit všechny problémy vojenské politiky do přímé pozornosti vojenského myšlení:

- rozhodovací proces v oblasti národní bezpečnosti tvoří předmět studia politiky,
- nákupem a získáváním zbraní se zabývá ekonomický a technologický výzkum a ekonomická a technologická teorie,
- stav a jednání týkající se kontroly zbrojení musejí analyzovat ti, kdož se zabývají zahraniční politikou, ačkoli v úzké souvislosti se stavem ozbrojených sil.

Je vhodné, aby se vojenská teorie zabývala těmito problémy v oblasti vojenské politiky:

1. Prvky všeobecné teorie vojenské politiky.
2. Teorie vojenské doktríny.
3. Vybrané problémy stavu ozbrojených sil (mezi jiným vztah mezi vojenskou doktrínou a stavem ozbrojených sil).

■ Koncepce vojenské politiky

Přístupy

Je možno zjistit dva odlišné výklady koncepce vojenské politiky:

- jeden orientovaný na válku,
- druhý orientovaný na ozbrojené síly.

Tradiční koncepce byla orientována na válku a zabývala se hlavně praktickou činností státu spojenou s přípravou ozbrojených sil k válce. Protože vojenská síla vykonávala důležité vnitřní a vnější funkce také v míru, proto i vojenská politika také de facto zahrnovala tyto funkce. V míru i za války se vojenská politika věnovala exekutivní politice tím, že zaváděla vojenskou doktrínu státu, která poskytovala oficiální vodítko a plány pro nabývání, rozvinování a uplatňování vojenských možností.

Koncepce vojenské politiky se rozšiřovala: namísto aby byla vykládána jako exekutivní činnost vykonávaná podle vojenské doktríny, začalo se jí používat tak, jako by zahrnovala formulaci doktríny samotné, zvláště vypracování plánů pro rozvoj stavu ozbrojených sil. Jinými slovy, pojem vojenské politiky začal pokrývat veškerou teoretickou i praktickou aktivitu státu ve vojenské oblasti. Zůstávají však určité mezery, zvláště proto, že tato koncepce nepokrývá problémy vnitřního použití ozbrojené síly a její skryté aktivity.

■ Charakteristické rysy

Vojenská politika je státně orientovaná. Je vykládána

- buď jako prováděná personifikovaným státem, který zavádí hlavní politický plán (jako pro jiné politické oblasti) a organizuje jeho zavádění,
- nebo je považována za výsledek jednání mezi rivalizujícími skupinami, institucemi a jednotlivci,
- nebo nejčastěji jako kombinace obou výše uvedených.

Avšak ve všech případech je stát institucí, která konečně **přiděluje zdroje a formálně rozhoduje o použití** vojenské síly. Vojenská síla je považována za reprezentanta státu nebo za jeho nástroj. Stát nezbytně určuje tvářnost a použití vojenské síly.

Vojenská aktivita nestátních sociálních skupin anebo institucí (obvykle těch, které bojují proti státu) a nestátních vojenských sil byla zkoumána jen okrajově, v koncepční analýze a v oficiálních dokumentech je většinou přecházena mlčením.

Pokud jde o oblast použití vojenské síly, v ohnisku zájmu je vnější funkce. Výkon vojenské politiky je posuzován jako používání vojenské síly spolu s diplomacií státem za účelem ovlivňování jiných států; strategie tohoto používání je hlavním problémem státu a hlavním tématem ve vojenských publikacích.

Vojenská politika se uplatňuje v oblasti mezinárodních vztahů. **"Obranná politika je aspektem vnějších vztahů; studuje způsob jakým, a okolnosti v nichž stát organizuje ozbrojené síly pro podporu svých zájmů a jako odpověď na nátlak a výzvy mezinárodní politiky"**. V mnoha studiích se při výkladu vojenské politiky klade důraz na zahraniční politiku. Cíle zahraniční politiky určují cíle obranné politiky.

Tvrdí se, že vojenská politika existuje ve dvou světech:

■ **Svět mezinárodních vztahů:** vnější život jako použití vojenské síly otevřené nebo skryté (jinými slovy přímé nebo nepřímé) v zápase o moc a národní zájmy.

■ **Svět domácí politiky:** vnitřní život se týká problémů výstavby ozbrojených sil a dosažení národní podpory cílů zahraniční a vojenské politiky.

Vnitřní uplatňování vojenské politiky se vyjadřuje obecnými výrazy jako **"ochrana země proti vnitřním nepřátelům"** a znamená, že vnější nepřítel by mohl působit uvnitř napadené země prostřednictvím svých spojenců.

Souborná teorie vojenské politiky je užitečná při uspořádání poznatků, v procesu sestavení a zavádění vojenské doktríny a pro vytváření nových koncepcí.

■ Proces budování obrany

V rámci teorie vojenské politiky je možno studovat čtyři prvky procesu budování obrany:

1. Doktrinální rozhodnutí.
2. Rozhodování o stavu ozbrojených sil.
3. Nákup zbraní a techniky.
4. Zavádění zbraní do ozbrojených sil.

Výsledky zjištěné takovou analýzou mohou být pro vojenskou teorii velmi zajímavé a to především tehdy, jestliže poskytnou odpovědi na tyto otázky:

- Určuje vojenská doktrína skutečně stav ozbrojených sil a jak je možné zajistit dodržování správného sledu rozhodování?
- Jaké jsou působící činitele a činitele, které způsobují zpětnou podmíněčnost?
- Určuje vojenská doktrína skutečně použití ozbrojených sil jak by měla, a jestliže nikoli, pak kdy a proč nikoli?
- Jaký je vztah mezi procesy nabývání zbraní a stavem ozbrojených sil?
- Ovlivňuje stav ozbrojených sil proces nabývání zbraní jak by měl, nebo platí opak, a jestliže platí, pak proč?
- Jaké činitele ovlivňují vojenskou politiku?

Koncepce vojenské politiky znamená, že dva druhy činitelů rozhodujícím způsobem ovlivňují proces přijímání rozhodnutí a jejich zavádění: patří do mezinárodního a vnitřního prostředí, v němž probíhá.

● **Mezinárodní prostředí** vytváří ohrožení státních zájmů a zvláště národní bezpečnosti, dále poskytuje příležitosti, jichž je možno využívat pro podporu státních zájmů. Protože však obranná politika ve smyslu budování obrany se uskutečňuje v domácím kontextu, je nutno domácímu prostředí věnovat hlavní pozornost.

● **V domácím prostředí**, jež je především sociálně-politické, ekonomické a kulturní, je nutno rozlišovat dva základní politické vlivy:

- vliv převládající politické doktríny, tj. dlouhodobých národních cílů souvisejících se sociálně-ekonomickým a politickým systémem (a perspektivní politikou, která je vyjadřuje),
- vliv okamžité politiky a zvláště procesu přijímání rozhodnutí.

Vojenská politika v určitém období může být určována jediným hlavním rozhodnutím, které vedení přijme na základě dlouhodobé politiky. Může však také být určována řadou oddělených rozhodnutí, která jsou výsledkem rivality a vyjednávání mezi politickými skupinami, institucemi a jednotlivci. Mnohá rozhodnutí o konkrétních problémech vojenské politiky zapadají mezi tyto dva extrémy.

Protože vojenská politika je přímo určována domácím politickým procesem, mnohé proměnné tohoto procesu a zvláště byrokratické politiky mají velký význam. Například závisí na strategii a taktice zvolené rivalizujícími skupinami, organizacemi a jednotlivci, jakož i na jejich schopnosti tuto strategii a taktiku uplatnit. Naproti tomu, organizační zběhlost rovněž ovlivňuje politiku, a to více při každodenním rozhodování a méně při základních rozhodnutích.

Výjimečný význam má vliv okamžitých ekonomických a technologických potenciálů státu. Způsob, jakým technologický potenciál ovlivňuje vojenskou doktrínu a stav ozbrojených sil, je hlavním tématem mnoha studií.

Vojenská technologie je ovšem materiální základnou vojenské doktríny a jejího uplatňování. Existuje však několik činitelů, které brzdí rychlé a úplné zavádění nové technologie:

- obtíže spojené s předpovídáním aplikace nové technologie, s jejími zkouškami a s rozvojem strategického rámce pro její použití,
- nutnost revidovat celkový doktrinální rámec,
- vysoké výdaje na novou technologii (které velmi rychle rostou),

● byrokratická setrvačnost a přetrvávající zvyky, které zatěžují inovační impulsy těžkopádným intelektuálním břemenem,

● rivalita mezi složkami vojenského zřízení.

Na druhé straně je možno uskutečnit pokusy o přizpůsobení vojenské politiky a zvláště vojenské doktríny zbraním, které jsou ve stavu pokročilého vývoje. Namísto hodnocení vojenských problémů a pravděpodobnosti jejich přeměny ve války na základě politické a vojenské analýzy současné situace a namísto toho, abychom postupovali od zájmů státu a od rozhodování o správných vojenských reakcích na tyto problémy, je možno jako východiska použít vojenských potenciálů a uvést vojenskou doktrínu do souladu s těmito potenciály.

Konečně existuje několik nezvažitelných hodnot mezi činiteli ovlivňujícími vojenskou politiku: charakter sociálně-ekonomického a politického systému, nazývaný někdy "způsobem života", "kulturní dědictví", národní charakter aj. Vliv těchto činitelů je rovněž možným předmětem vojenské teorie.

Příště: Vojenská doktrína; koncepce a problémy.

Liddel H a r d t

PROČ SE NEPOUČÍME Z DĚJIN?

Britský historik, vojenský teoretik a publicista Liddel Hardt je čtenářům Vojenských rozhledů již znám; výběr z jeho díla "Způsob, jak vítězit ve válkách" byl uveřejněn v čísle 7/92 našeho časopisu.

Stručný spis "Proč se nepoučíme z dějin?" obsahuje charakteristiku základních typů uspořádání společnosti, úvahy o všeobecné branné povinnosti ve vztahu k aktuálním potřebám soudobé války, historické poznatky o příčinách válek a o jednání o míru, jakož i názory na užití násilí vůbec, což vede čtenáře ke hlubšímu nahlédnutí do problematiky "velké strategie".

Dějiny:

- vysvětlují pokroky (pomalé a nepatrné) a chybné kroky (rychlé a početné) lidí,
- nabízejí příležitost využít klopýtání našich předků; je účelné učit se ze zkušenosti jiných; je účelné šetřit hanou těch, kteří dělali chyby; zlobíme se sami na sebe, nedaří-li se nám rozpoznat chyby jako takové,
- ukazují, že lidstvo svoje omyly opakuje, a ukazují, čím tyto omyly jsou.

Porozumění minulým událostem je podporováno nepřilíš rozšířenou zkušeností týkající se vzniku událostí. Dějiny jsou často hrou náhody. Události, na nichž závisí osud národů, nejsou